

Voigt Vilmos
*Trockijok, Freudok,
 Woody Allenek*

Ivan Kalmar, a torontói egyetem etnológusa és kulturális kommunikáció-kutatója 1948-ban született szlovák földön, ám azóta az Egyesült Államokban, Olaszországban, Franciaországban és Hollandiában élt. A kanadai eszkimók életét tanulmányozta: itt, a világ végén, egy peremkultúrában jött rá, hogy igazában a közép-kelet-európai zsidó kultúra sajátosságainak makacs továbbélése érdekl. Úgy bő évtizede, egy bécsi kutatóútja során úgy gondolta, talán képes arra, hogy megközelítse azt a furcsa embertípust, amit angol rövidítéssel az EJI („Embarrassed Jewish Individual”: a magyar fordítás talán „zavart zsidó egyén” lehetne, de talán mégis a „zavarba ejtő” melléknév volna jobb) betűszóval jelöl. Azután Amszterdamban, Budapesten, Jeruzsálemben, Los Angelesben, New Yorkban, Párizsban és Prágában gyűjtött adatokat munkájához. Az elkészült könyv* végül is tucatnyi fejezetben ezt a típust mutatja be, furcsa és fontos adatok zuhatagával. Idéz lángelméjű, átszellemült, büntudatos, forradalmár zsidókat, s nőket: a zsidó „anyát”, „hercegnőt” és az „örömlányt”. Minthogy a szerző rendkívül elevenül, pergőn tárgyalja témáit, világhírességek százairól tudjuk meg, hova tartoznának e tipológiában, illetve annak mely részéhez volt valamilyen közük. Hogyan értesült őseinek zsidó voltáról Wittgenstein vagy Einstein; mi is volt Boby Fisher és Borisz Szpaszkij belgrádi, megismételt sakkpárviadalának

hátterében; milyen volt a zsidók aránya Európa legjobb középiskoláiban; kik voltak a szociológia, a nyelvvelmélet, a pszichoanalízis zsidó megformálói; szó esik olyan nagy zsidó színészekről, mint Sarah Bernhardt, Rachel és Marcel Marceau; olyan nagy zeneszerzőkről, mint Mahler, Schönberg és Hindemith; mit lehetett válaszolni Jean-Marie Le Pennek egy televíziós műsorban. Ilyen és ehhez hasonló adatokkal mutatja be Kalmar, hogy őrzik meg sokáig, vagy tagadják meg, vagy őrzik meg mégis hagyományukat nevezetes zsidók. Ám amikor társadalmi és etikai kérdésekről beszél (mint az öngyilkosság, a Wagner-kirkesztés, Kafka és Woody Allen öntudata, a vérvád, a karácsonyhoz fűződő furcsa viszony, Jacques Derrida és a körülmetélés, a hegedűs a háztetőn motívuma, a zsidó forradalmárok gondolatvilága és a kommunista politika igazán szövevényes viszonya a zsidókhöz stb.), ugyanezt a módszert követi, vagyis számtalan rejtett (vagy éppen közismert) tényről említ.

A könyv harmadik részében néhány fontos kérdésre kíván feleletet adni. Itt esettanulmányokat olvasunk: Woody Allen arcképét, főként amerikai zsidók körüli viselkedési mintákat, Chomsky állásfoglalásának (Faurisson-affér) ellentmondásait, olyan zavaros pénzügyeket, amelyekkel zsidókat hoztak kapcsolatba. Még a mai antiszemitizmus határeseteiről is közöl a kötet egy rövid áttekintést. Az epilógus személyes hangvétellel be-

szél a zsidó szokások újjáéledéséről Amerikában.

Ha azt hinné valaki, egy újságíró cikkgyűjteményéről készítettem tartalomjegyzéket, téved. Olvasmányossága és szinte állandóan személyes élményeit is említő stílusa mögött ott a társadalomtudós szakember is. Fogalmak jegyzéke, jegyzetek és tudományos szakirodalmi hivatkozások lapulnak a kötet végén. Csak mindemellett a könyv érdekes is, jó is, emberi dokumentum is.

Miért ajánlom elolvasásra? Mivel nagyon kevés ilyen sokoldalúan dokumentált mű jelent meg a bonyolult „zsidóság-kérdésről”. A szerző gondolkodásmódja pedig a miénk. Ami nem is csoda. Maga írja le Felvidéken meggyilkolt nagyszülei nevét, említi édesapja nehéz kalandját a felszabadulás utáni Budapesten, arra emlékezik, hogyan szeretett volna nincstelen édesanyja bejutni Zeneakadémiánk koncertjeire. Kalmár Iván nem magyar: szlovákiai zsidó volt, most meg kanadai antropológus, aki Észak-Indiába készül kutatóútra. Csak jókat lehet vele magyarul beszélgetni, e kérdésekről is, mivel úgy gondolkodik, mint mi. Barátunk könyvét pedig nemcsak azért érdemes elolvasni, mert igen fontos és igen szép, hanem csak úgy, magunktól is.

*Ivan Kalmar: *The Trotskys, Freuds and Woody Allen: Portrait of a Culture*. Penguin Books, 1993. Toronto, 401 o.